

Sårbara främlingar och europeiska mödrar

En jämförande analys av nyhetsmediers visuella berättelse
om flyktingar från Syrien och Ukraina

Abstract

This thesis explores the discursive constructions of women refugees from Syria and Ukraine in journalistic photographs published in three Swedish newspapers with a theoretical framework of representational practice theory, othering, gender and ethnicity. Through multimodal discourse analysis, the two groups' symbolic positions are uncovered and compared. The analysis shows that both groups are constructed as vulnerable. The findings also indicate that the news media representations of women refugees symbolically annihilate experiences of Syrian refugee women, while simultaneously illegitimizing their position as refugees. The discourse produces subjects that are homogenized and unknown, constructed as vulnerable but foreign others. Additionally, the analysis shows that Ukrainian refugee women are depicted as mothers, and as such worthy of the myth of male protection. However, the agency of the Ukrainian refugee woman is conditioned by her performance as a mother and on the conditions of white femininity, thus placing her too in a subordinate position.

Nyckelord: women refugees, Syria, Ukraine, representation, gender, political science, feminist media studies

Antal ord: 10 633

Innehållsförteckning

1	Inledning och bakgrund	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
2	Diskurs, genus och representation	3
2.1	Diskurs	3
2.2	Genus.....	4
2.3	Föreställande representation.....	4
2.4	Kvinnokroppen som nationellt projekt.....	5
2.5	Tidigare forskning	6
3	Tillvägagångssätt	9
3.1	Visuell textanalys	9
3.1.1	Symbolisk interaktion	9
3.1.2	Den ideationella funktionen	10
3.1.3	Spatial organisering.....	11
3.1.4	Interdiskursivitet.....	12
3.1.5	Frågor	12
3.2	Material	13
3.3	Urval.....	14
3.4	Avgränsningar	14
3.5	Kritisk reflektion	15
4	Resultat och analys	16
4.1	Symbolisk interaktion	19
4.1.1	Det första bildparet (bild 1–2).....	19
4.1.2	Det andra bildparet (bild 3–4).....	19
4.1.3	Det tredje bildparet (bild 5–6).....	20
4.2	Den ideationella funktionen	20
4.2.1	Det första bildparet (bild 1–2).....	20
4.2.2	Det andra bildparet (bild 3–4).....	21
4.2.3	Det tredje bildparet (bild 5–6).....	22
4.3	Spatial organisering.....	22
4.3.1	Det första bildparet (bild 1–2).....	22
4.3.2	Det andra bildparet (bild 3–4).....	23

4.3.3	Det tredje bildparet (bild 5–6).....	24
4.4	Interdiskursivitet.....	24
4.4.1	Det första bildparet (bild 1–2).....	24
4.4.2	Det andra bildparet (bild 3–4).....	25
4.4.3	Det tredje bildparet (bild 5–6).....	26
5	Sårbara främlingar och europeiska mödrar	28
6	Slutsats	30
6.1	Förslag till vidare forskning	31
7	Referenser	32
7.1	Artiklar och böcker.....	32
7.2	Webbkällor	34

1 Inledning och bakgrund

Kriget i Syrien har pågått i elva år. Enligt UNHCR befinner sig 13 miljoner människor på flykt, både inom och utom Syrien (2022). Under krigets första år sökte många flyktingar sig till närliggande länder, men efter att dessa stängt sina gränser valde många att fly vidare till Europa.

I början av september 2015 skakas världen av en bild på ett barn på en strand. I vattenbrynet ligger treåriga Alan Kurdi livlös. På sig har han en röd tröja och ett par blå shorts. Han ser liten ut i förhållande till havet i bakgrunden. Det är i det havet Alan drunknade på flykt undan krigets Syrien.

Liknande bilder har tidigare påverkat omvärldens uppfattningar om olika konflikter: bilden på nioåriga Kim Phuc som springer naken längs en napalmbombad gata i Vietnam år 1972 blev en kraftfull symbol för Vietnamkrigets grymheter, och bilden på en man som stoppar en stridsvagn på Himmelska Fridens torg år 1989 har blivit symbol för demokratiörelsens motstånd mot auktoritära krafter i Kina (Ratcliffe 2022; Beaumont 2019).

Enligt statsvetaren Peter Esaiasson ökade stödet för en generös migrationspolitik i Sverige strax efter att bilden på Alan Kurdi började cirkulera i nyhetsmedier (Höjer 2018). Men några månader senare hade stödet minskat, enligt Esaiasson på grund av att människor hade börjat tolka bilden utifrån sin ideologiska förförståelse (Höjer 2018). Vilken makt har egentligen nyhetsmediers bilder, och hur påverkar de det politiska samtalet?

Som en reaktion på flyktingkrisen 2015 beslutade EU:s medlemsländer att skapa en gemensam migrationspolitik i vilken man utökade Frontex befogenheter, slöt avtal med Turkiet för att hindra flyktingar från att ta sig in i Europa via Egeiska havet och skärpte reglerna för gränskontroll (Höglund 2020).

Den 24 februari år 2022 invaderade Ryssland Ukraina. Kriget i Ukraina har lett till att 13 miljoner människor har tvingats på flykt både inom Ukraina och till andra länder (UNCHR 2022). Lika många människor har flytt från Ukraina och Syrien. Men verkligheten som flyktingarna från Ukraina möter år 2022 verkar annorlunda än den som mötte syriska flyktingar år 2015. Det moderata kommunalrådet i Staffanstorps, Christian Sonesson, som tidigare förordat en stram flyktingpolitik, ändrar sig plötsligt i frågan:

”Det är människor som har ett verkligt skyddsskäl. Det är kvinnor, barn, äldre som flyr medan männen stannar kvar. Vid den tidpunkten var det övervägande män mitt i livet som sökte ett bättre liv i Sverige ...” (Abbas & Landelius 2022)

Det europeiska svaret på kriget i Ukraina verkar inte heller spegla den restriktiva hållning som formade EU:s migrationspolitik i samband med flyktingkrisen 2015. Stödet för Ukraina har varit omfattande, både i form av donerade kläder och vapensystem, och EU har valt att aktivera det så kallade

massflyktsdirektivet som sedan sitt skapande 2001 aldrig tidigare har använts (Migrationsverket 2022). Även Sverigedemokraterna har ändrat hållning i flyktingfrågan och menar att de som flyr från Ukraina är ”riktiga flyktingar”, vilket naturligt leder till frågan: vem är egentligen en *riktig flykting* (Rosén et al 2022)? Vem har legitimitet nog att få fly?

Studier har visat att den journalistiska berättelsen om flyktingar är genusvillkorad. Kvinnliga flyktingar avbildas ofta som offer och sårbara, i motsats till manliga flyktingar som beskrivs som ett hot (Amores et al 2020; Blumell & Cooper 2019). Samtidigt är intersektionella studier av medierepresentationer av olika grupper ett underutforskat ämne (Rooswall & Widestedt 2015: 49). Den postkoloniale tänkaren Paul Gilroy menar att den europeiska identiteten är nära sammankopplad med föreställningar om vithet (Gilroy 2004). Enligt samma logik präglas medierapporteringen om svarta atleter i Storbritannien av stereotypisering och othering (Hall 1997).

Nyhetsmedier har stor makt att diskursivt konstruera maktrelationer som ger konsekvenser för utsatta gruppers materiella livsvillkor (Rooswall & Widestedt 2015: 45). I denna uppsats undersöker jag hur två intersektioner samspekar i den visuella medierepresentationen av olika grupper av flyktingar: genus och etnicitet. Hur skiljer sig mediekonstruktionen av olika grupper åt, och är det någon skillnad om flyktingarna kommer från ett land inom eller utom Europas gränser?

1.1 Syfte och frågeställning

Denna uppsats undersöker bilden nyhetsmedier ger av kvinnliga flyktingar från Syrien och Ukraina. Jag jämför journalistiska fotografier som har publicerats i Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Sydsvenskan.

Min huvudsakliga frågeställning är följande:

Vilken bild ger nyhetsmedier av kvinnor på flykt från kriget i Syrien respektive Ukraina?

För att besvara den ställer jag följande underfrågor:

- Vilken makt tilldelas de kvinnliga flyktingarna i diskursen och vilka villkor ställer diskursen?
- Hur kan de olika gruppernas tilldelade symboliska position förstås?
- Skiljer sig avbildningen av grupperna åt – om ja, hur?

2 Diskurs, genus och representation

2.1 Diskurs

Diskurs definieras som ett ”bestämt sätt att tala om och förstå världen” (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 7). Precis som i den vetenskapsteoretiska traditionen socialkonstruktivism tar diskursanalysen avstamp i en syn på *verkligheten* som nära sammankopplad med vårt språk, eller med andra ord: när vi benämner världen konstruerar vi den samtidigt (Bergström & Boréus 2012: 28). Språket har en ordnande funktion för vår verklighetsuppfattning och det går inte att objektivt särskilja en betraktelse av verkligheten från vår konstruktion av den (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 11–12). Detta innefattar således även kunskaperna som vi producerar i den, av och genom språket. Denna *kunskapsproduktion* manifesteras sedan i sociala handlingar – med ett diskursanalytiskt begrepp *sociala praktiker* – som sätter gränser för vad som kan tänkas och talas om och från vilka positioner detta låter sig göras (Christensen et al 2010: 89). Diskurs är nära förbundet med makt, och kan sägas utgöra en maktteori.

Alla kunskapsregimer har en egen inbördes logik – diskurser – som styr hur språket hierarkiskt ordnar olika kunskaper, sanningar och subjekt (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 7). Foucault menar att diskursernas sätt att tala om ett subjekt – eller en handlande person i ett narrativ – *interpellerar* subjektet och på så vis placerar den i en viss maktposition som innehåller olika typer av handlingsutrymmen (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 22). Det är alltså sättet en diskurs *tilltalar* ett subjekt som konstruerar subjektets möjliga villkor inom den. Med andra ord kan man säga att olika diskurser *tilldelar* olika typer av maktpositioner till olika typer av subjekt. Denna tilldelade position omöjliggör samtidigt andra tänkbara positioner för subjektet, och diskurs fungerar på så vis exkluderande (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 20). När Foucault definierar diskurser som *produktiva* menar han detta i avseendet att diskurser *skapar* vissa typer av subjekt, sanningar och kunskaper eftersom andra på samma gång görs ogiltiga (Christensen et al 2010: 94). Diskurs fungerar på så vis ideologiskt, och diskursanalysens uppgift är att avtäcka de dolda maktstrukturer som villkorar våra olika erfarenheter i den sociala världen.

I Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori strävar alla diskurser efter en hegemonisk position där en diskurs berättelse om verkligheten får herravälde över andra (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 13, 54-55). Man menar, till skillnad från Foucault, att olika diskurser existerar samtidigt med varandra och att de är

föränderliga över tid och över olika kontexter, en mening som jag delar (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 20). Det innebär att vi som sociala subjekt rör oss in och ut ur olika diskurser – och därför innehar olika maktpositioner – varje dag. Likt Laclau och Mouffe anser jag att dessa olika diskurser påverkar varandra, och att en diskurs konstruktion av ett subjektskap i en kontext därför kan få konsekvenser för subjektskapet även inom andra diskurser. I frågan om kvinnliga flyktingar från Syrien och Ukraina kan en viss diskursiv position i journalistiska narrativ ge konsekvenser för hur deras maktpositioner ser ut även i andra delar av den sociala världen.

2.2 Genus

”Genus handlar om makt” (Fagerström & Nilsson 2008: 12)

Begreppet genus innebär synen på kön som en social och kulturell konstruktion (Fagerström & Nilsson 2008: 7). Uppfattningen om kön som något biologiskt och binärt betingat med de *av naturen* givna kategorierna man och kvinna ses som en konstruktion som skapar olika livsvillkor och organiserar människor i maktordningar. Queerteoretikern Judith Butler menar att kön inte *är* – kön *görs* (Rosenberg 2002: 70). Butler kritiserar *essentialismen*, det vill säga uppfattningen att kön är naturbundet, och menar att det istället är en social praktik, en performativ handling i vilket kön är en tillblivelseprocess (Rosenberg 2002: 70). Inneboende i genusbegreppet finns alltså en förståelse även om makt: inte som ett substantiv, utan som ett verb – makt *görs*.

Uppfattningen om kön som socialt betingat har möjliggjort för undersökningen av det som samspelade med andra maktkonstruktioner. Inom intersektionalitetsforskningen undersöker man hur kön samverkar med sexualitet, etnicitet, klass, funktion och ålder (Kleberg 2015: 26; Lykke 2017: 57).

Att inte betrakta intersektionerna som naturbundna kategorier innebär att genusforskningen istället undersöker konstruktioner, som till exempel femininitets- och maskulinitetskonstruktioner. Sådana konstruktioner förekommer i medier, som har stor makt att diskursivt konstruera maktrelationer som återspeglas i samhället (Rooswall & Widestedt 2015: 45). Grupper som underordnas i samhället är ofta de som blir mest utsatta för ett symboliskt förtryck i medieinnehållet (Rooswall & Widestedt 2015: 48). Hur grupper framställs diskursivt ger därför konsekvenser för deras materiella livsvillkor (Rooswall & Widestedt 2015: 48).

2.3 Föreställande representation

Det diskursiva osynliggörandet av kvinnor och deras erfarenheter kallas för *symbolisk utplåning*, vilket är det begrepp som sociologen Gaye Tuchman använde för att beskriva mediernas underlåtenhet att inkludera kvinnor (Gallagher 2014: 23). Den symboliska utplåningen upprätthålls av en manlig kulturell dominans, som sällan ger kvinnor medialt utrymme (Gallagher 2014: 23). När kvinnor och deras erfarenheter blir representerade är skildringen gjord på ett förminskande sätt eftersom den villkoras av agendasätternas perspektiv (Gallagher 2014: 23). Detta leder till att bara vissa kvinnliga identitetsuttryck representeras, vilket bidrar till att forma hegemoniska femininitetskonstruktioner.

Hur medier väljer att representera olika identiteter är en fråga om ideologi, menar Stuart Hall som i *The Spectacle of the 'Other'* visar hur manliga svarta atleter blir stereotypiserade i brittisk tabloidpress (1997). Begreppet *stereotypisering* syftar till den diskursiva praktik som förminskar representationen av en grupp och dess medlemmar till förenklade föreställningar om dem (Hall 1997: 257–258). Stereotypisering hör ihop med begreppet *othering*, att främmandegöra (Hall 1997: 257–258).

Statsvetaren Kristina Boréus beskriver hur *othering* historiskt har använts som en del av den diskursiva diskrimineringen av grupper som ses som underlägsna andra i den offentliga debatten (Boréus 2001: 31). Mediala representationer av grupperna som främmande bidrar till att reproducera idén om ett *vi* och ett *dem*: objektifieringen av manliga atleter i Storbritannien är en form av representativ praktik som konstruerar dem som *den andre* och därför som något annorlunda än den föreställda gemenskap som tabloidpressens läsare antas ingå i (Hall 1997: 230). Här, menar Hall, är det atleternas svarhet som *görs* annorlunda. Västvärldens mediala konstruktion av svarta och bruna kroppar som främmande upprätthåller i sin tur en föreställning om den europeiska identiteten som vit och civiliserad (Gilroy 2004). Vitheten framstår som neutral och universell i relation till de kroppar som konstrueras som avvikare, menar forskaren Richard Dyer (Dyer 1997). Förknippad med vithet finns även en föreställning om rationalitet och andra egenskaper som bygger på västvärldens imperialistiska historieskrivning (Habel 2012: 54). Dessa egenskaper är en del av en vit identitetskonstruktion som genom benämningen av andra som främmande placerar sig själv i normens centrum – som önskvärd och tillhörande – och andra som motsatsen.

2.4 Kvinnokroppen som nationellt projekt

På samma sätt som den europeiska identiteten är kopplad till vithet menar Raka Shome att *den vita femininiteten* är en viktig del i västvärldens nationsskapande (Wendt & Åse 2017: 246). Shome menar att den vita femininiteten är en ideologisk konstruktion som utspelar sig i ett narrativ om skyddsvärdhet och oskuld, där den vita kvinnan görs till symbol för moderskap, skönhet och det nationella hemmet och familjen (Shome 2001: 323–324). På detta sätt kopplas den vita femininiteten

till försvaret av nationen och upprätthållandet av gränser gentemot de som identifieras som främmande i olika sociala kategorier (Shome 2001: 323–324).

Statsvetarna Maria Wendt och Cecilia Åse visar i sin undersökning av mediebevakningen av ISAF-insatsen i Afghanistan hur kvinnliga soldaters legitimitet villkoras av genuskonstruktioner (Wendt & Åse 2017: 243–244). Mediala berättelser om att kvinnor faktiskt är *riktiga* soldater framhäver de genusförväntningar som finns på kvinnor att hellre iklä sig rollen som skyddsvärd omsorgsgivare (Wendt & Åse 2017: 244). I sin analys av medierapporteringen om den brittiska soldaten Sarah Bryants död år 2008 visar de, likt Raka Shome, att den vita kvinnokroppen ofta används som redskap för att återskapa myten om manligt beskydd inom ramen för ett nationellt säkerhetsnarrativ (Wendt & Åse 2017: 246).

”Det är på kvinnors kroppar både rent faktiskt och i symbolisk form, som frågor kring demokrati, frihet och förtryck tar plats och skrivs in.” (Hirdman 2015: 57)

Idén om kvinnan som sårbar och skyddsvärd, som objekt för en manlig soldat att försvara, förstärks av kopplingen med moderskap, menar statsvetaren Maud Eduards (2007: 44). När den svenska debatten om kvinnlig värnplikt pågick i mitten av 1970-talet framfördes argument om kvinnors psykiska och fysiska svaghet jämsides med argument om kvinnors nationella plikt att föda barn (Eduards 2007: 43).

Att den moderliga kvinnokroppen görs till symbol för nationen syns även i orden vi använder för att signalera härkomst: vårt första språk är vårt *modersmål* och *Moder Svea* har kommit att beteckna Sverige. Inte minst syns kvinnokroppens symbolvärde i länders abortlagstiftningar: i Frankrike betraktades abort i slutet av 1800-talet som en opatriotisk handling och på Irland, där abort var olagligt fram tills år 2019, sågs abort som landsförräderi (Eduards 2007: 111–114). De nationella anspråken på kvinnokroppen som moder länkade på detta vis samman befolkningspolitik med säkerhetspolitik: kvinnans uppgift är att föda fram nationens beskyddare, som en sista front i kampen för den nationella och kulturella identitetens överlevnad mot de främmande andra (Eduards 2007: 110–112). På så vis garanteras den vita, europeiska befolkningens överlevnad genom samhällets basenhet: familjen (Eduards 2007: 113).

2.5 Tidigare forskning

Forskningen som finns att tillgå om genus i relation till kvinnliga flyktingar och nyhetsrapportering är begränsad (Blumell & Cooper 2019: 4445). De studier som har genomförts har framförallt undersökt olika mediala representationer av porträtteringen av flyktingar under flyktingkrisen år 2015. Några av dem tittar särskilt på kvinnliga flyktingar i relation till manliga; andra på flyktingar som grupp utan kön som kategori.

Amores et al (2020) har kvantitativt undersökt den journalistiska avbildningen av kvinnliga flyktingar i bilder som publicerats i de största nyhetsmedierna i Frankrike, Tyskland, Italien, Spanien och Storbritannien. Enligt fynden från undersökningen är kvinnor underrepresenterade i skildringen av flyktingar i europeiska nyhetsmedier, och kvinnliga flyktingar porträtteras oftare tillsammans med religiösa symboler (Amores et al 2020: 307–308). Undersökningen visar också att kvinnliga flyktingar oftare framställs som offer, vilket kontrasterar mot framställningen av manliga flyktingar som oftare porträtteras som ett hot eller som en börda (Amores et al 2020: 308). Dessa mediala konstruktioner förstärker rädslor gentemot personer som betraktas som *others* i det europeiska samhället, i synnerhet gentemot manliga flyktingar (Amores et al 2020: 308). Skildringen av kvinnliga, muslimska flyktingar som svaga, sårbara och passiva offer utan agens förstärker därtill sexistiska representationer av kvinnor, vilket bidrar till den symboliska utplåningen av dem (Amores et al 2020: 308–309).

Blumell & Cooper (2019) har undersökt hur genus påverkar nyhetsrapporteringen om flyktingar och asylsökanden. Undersökningen fann att manliga flyktingar representeras åtta gånger mer än kvinnliga flyktingar i nyhetsrapportering, men framförallt i anknytning till brott, terrorism och våld och att kvinnor oftare avbildas som modersfigurer (Blumell & Cooper 2019: 4443 ff.).

Även Briggs (2003) har visat hur fotografier av kvinnor på flykt innehåller inslag av religiösa ikoner som hänvisar till moderlighet och omhändertagandet av barn, ofta genom det välkända motivet Madonna med barnet (Briggs 2003: 180–183).

Narli et al (2020) har undersökt medierepresentationer av kvinnliga syriska flyktingar i Turkiet genom en innehållsanalys av 856 nyheter i Turkiet. Analysen visar att kvinnliga flyktingar avbildas i kategorier av frames, som bland annat framställer dem som kriminella, som offer för hat och våld och som legitima mottagare av humanitärt stöd (Narli et al 2020: 7-12).

Chouliaraki & Stolic (2017) undersöker på liknande sätt den journalistiska berättelsen om flyktingkrisen 2015 genom att analysera 84 förstasidesbilder från Canada, Frankrike, Tyskland, Ungern, Italien, Sverige, USA och Storbritannien. Undersökningen fann att flyktingar ofta porträtteras som ett hot mot västerländsk suveränitet och som offer, med undantag för unga män som avbildas som potentiella hot (Chouliaraki & Stolic 2017: 324). Forskarna drar slutsatsen att flyktingars agens villkorades av den humanitära säkerhetsiseringens narrativ om legitima och illegitima flyktingar, inom vars ramverk den journalistiska berättelsen om dem utspelade sig (Chouliaraki & Stolic 2017: 324). Dessa fynd överensstämmer med en annan av deras undersökningar som fann att nyhetsbilder från flyktingkrisen 2015 porträtterade flyktingar och migranter på ett avhumaniserat sätt genom skildringen av gruppen som sårbara främlingar, det vill säga *others* (Chouliaraki & Stolic 2017: 1173).

Vidare undersöker Pruchova Hruzova (2021) den mediala representationen av flyktingar i 556 fotografier som publicerades i populära nyhetsmedier i Tjeckien, Slovakien, Polen och Ungern från 1 april 2015 – 20 april 2016. Undersökningen fann att den journalistiska berättelsen om flyktingar följde en visuell,

genussteoreotypiserande retorik i vilken flyktingar avpersonaliserades (Pruchova Hruzova 2021: 240 ff.).

3 Tillvägagångssätt

Under arbetet med denna uppsats har flera metoder övervägts, framförallt kvantitativ innehållsanalys och visuell textanalys. Den extensiva innehållsanalysen har fördelen att den kan utläsa generella tendenser och mönster i ett större material (Boréus & Kohl 2018: 52–53). Den diskursivt inriktade visuella textanalysen har istället ett färre antal analysenheter, vilket möjliggör för en djupare förståelse (Boréus & Kohl 2018: 52). Eftersom den visuella textanalysen kräver överväganden av det tolkande slaget gör den sig bättre på ett mindre material, varför jag anser att detta val är rimligt för att garantera en god validitet (Björkvall 2018: 394; Teorell & Svensson 2007: 55 ff.). I följande avsnitt redogör jag för hur den visuella textanalysen fungerar, samt för de diskursanalytiska antaganden som metoden vilar på.

3.1 Visuell textanalys

Den visuella textanalysen betraktar liksom diskursanalysen makt som konstruerad av olika sociala praktiker (Björkvall 2018: 358). Dessa praktiker skapas i sin tur av vårt språk, som genom sitt bestämda sätt att tala om världen på tilldelar olika föreställningar, kunskaper och subjekt olika maktpositioner (Winter Jörgensen & Phillips 2000: 7, 20).

Den visuella textanalysen, ibland kallad för multimodal diskursanalys, operationaliserar den kritiska diskursanalysens grundantaganden genom att studera hur språket skapar och återskapar maktordningar (Björkvall 2018: 358–359). Av denna anledning lämpar den sig väl för att undersöka hur olika grupper konstrueras genom olika föreställningar om genus och tillhörighet. I denna typ av analys betraktas även bild som text, varför en visuell textanalys kan innefatta både språk och bilder (Björkvall 2018: 358).

3.1.1 Symbolisk interaktion

Den symboliska interaktionen avser den relation som skapas mellan den som skildras i en bild och den som betraktar den avbildade (Björkvall 2018: 362). Maktrelationen som bilden konstruerar dem emellan betraktas som bärare av en ideologi. En person på en bild kan konstrueras som betraktarens jämlike, eller som över- eller underordnad den som ser på bilden (Björkvall 2018: 359).

Det är kameravinkeln som avgör vilka maktpositioner som personerna i och utanför bilden tilldelas i relation till varandra i diskursen (Björkvall 2018: 362). Det

vertikala perspektivet delas in i tre kategorier: *ovanifrån-perspektivet* underordnar den avbildade betraktaren; *öga-mot-öga-perspektivet* konstruerar en jämlik relation mellan den avbildade och betraktaren; och *underifrån-perspektivet* överordnar den avbildade betraktaren (Björkvall 2018: 362).

Det horisontella perspektivet undersöker istället vilka inkluderande och exkluderande mekanismer som bilden konstruerar mellan den som avbildas och den som betraktar (Björkvall 2018: 363). Det antas att en bild som låter betraktaren se den avbildade framifrån möjliggör för en högre grad av identifikation mellan den som ser på bilden och den som porträtteras i den. När en bild är tagen från ett *framifrån-perspektiv* möter den avbildade betraktarens blick, och anses därför inkludera den avbildade i betraktarens sociala värld (Björkvall 2018: 363). En bild tagen från ett *bakifrån-perspektiv* är istället motsatsen – helt exkluderande – eftersom betraktaren endast ser den avbildades rygg (Björkvall 2018: 363). *Sidoperspektivet* är istället taget från sidan och kan dölja hela eller delar av ansiktet (Björkvall 2018: 363). Detta perspektiv betraktas som delvis exkluderande och delvis inkluderande.

Nästa kategori kallas för den symboliska distansen. Den symboliska distansen vilar på antagandet att det avstånd som en bild är tagen ur motsvarar olika grader av social närhet (Björkvall 2018: 366). En bild som är beskuren så att enbart den avbildades huvud och axlar syns skapar en *personlig distans* mellan den avbildade och betraktaren (Björkvall 2018: 367). Det motsvarar det avstånd som en person håller till människor som de är känslomässigt och fysiskt nära. Den *sociala distansen* utmärker en relation som motsvarar en social men inte personlig relation (Björkvall 2018: 367). Den konstrueras genom att bilden beskärs så att vi ser den avbildade ner till midjan, knäna eller i helfigur (Björkvall 2018: 367). I *distanserade* bilder syns de avbildade också i helfigur, men de upptar mindre än halva bildytan, vilket motsvarar en person som i den sociala världen betraktas som en främling (Björkvall 2018: 367).

Den sista delen av den symboliska relationen undersöker vilken typ av så kallade bildhandlingar som en bild konstruerar (Björkvall 2018: 368). Dessa är erbjudande och krav (Björkvall 2018: 370). En analys av bildhandlingar undersöker vilken interaktionspotential en bild innehåller (Machin & Mayr 2012: 70). I en bild där den avbildade möter betraktarens blick antas interaktionspotentialen vara hög, eftersom betraktaren bara genom att titta på bilden måste möta den avbildades blick, vilket kategoriseras som ett *krav* (Björkvall 2018: 370). I en bild som istället kategoriseras som erbjudande är möjligheten för interaktion låg, eftersom den avbildade har ryggen emot kameran eller i övrigt inte möter betraktarens blick, som kan välja huruvida hen vill interagera med den avbildade eller inte, varför detta kallas för *erbjudande* (Björkvall 2018: 370).

3.1.2 Den ideationella funktionen

Den ideationella funktionen kallas även för versioner av världen, eller med ett diskursanalytiskt ord *verklighetsrepresentation*. Intresset vid denna typ av analys är hur verkligheten inom bilden representeras, vilken antas ha ideologiska

egenskaper (Björkvall 2018: 371). Här är intresset istället den intrapersonella relationen – relationen som avbildade personer har till varandra *inom* bilden. Sättet en person representeras som subjekt i en visuell text hör ihop med diskursanalysens *subjektsposition* som beskriver de positioner som det är möjligt för en person inom en diskurs att tala från (Winther Jörgensen & Phillips 2000: 13).

Inom den visuella textanalysen använder man sig av begreppet *aktionsprocesser*, vilket betecknar de handlingar som personer *inom* en visuell text utför för att ta reda på hur subjektens maktrelationer till varandra konstrueras (Björkvall 2018: 371). För att ta reda på hur dessa aktionsprocesser ser ut frågar jag mig vilken *agens* subjekten har: ett subjekt som driver ett händelseförlopp framåt anses ha *hög agens*; ett subjekt som står utanför kontrollen av ett händelseförlopp har *låg agens* (Björkvall 2012: 311–325).

Representationen av personer som individer eller grupper ger konsekvenser för hur de uppfattas (Björkvall 2018: 380). Vid *homogenisering* skapas intrycket att individer som är en del av en grupp smälter ihop med varandra identitetsmässigt, vilket ökar graden av anonymisering och sänker graden av personalisering (Machin & Mayr 2012: 100). Detta är en vanlig visuell representation av gruppen invandrare, i synnerhet i bilder som konstruerar dem som ett hot (Machin & Mayr 2012: 100). Bilder på ensamma individer antas istället väcka känslor av sympati eftersom de kan konstrueras som mer utsatta, samtidigt som graden av personalisering ökar (Björkvall 2018: 381; Machin & Mayr 2012: 100–101).

Slutligen undersöks den fysiska och symboliska frånvaron: exkluderade personer visar ett ideologiskt mål med bilden, och kan fixera meningspotentialer (Machin & Mayr 2012: 102). Personer som finns med i bilden utan att vara helt synliga – de kan vara delvis skymda av något eller någon – klassificeras som fysiskt frånvarande. Personer som är symboliskt frånvarande är genom symbolisk association närvarande i bilden men inte fysiskt. Denna del av analysen behöver hjälp av frågorna som rör interdiskursivitet.

3.1.3 Spatial organisering

Detta analytiska tema undersöker hur en bild är spatialt organiserad, vilket kan liknas vid en textanalys som framförallt undersöker språkets temporala organisering (Björkvall 2018: 390). *När* ett ord förekommer i en text kan alltså jämföras med *var* ett objekt förekommer i en bild. I en visuell text kan en ljusare *tonsättning* här användas för att lyfta fram vissa delar av bilden, som för en betraktare får en framskjuten position (Machin & Mayr 2012: 55).

Även en bilds *färgsättning* påverkar hur bilden uppfattas: varma färger ger positiva konnotationer; kalla färger negativa (Machin & Mayr 2012: 55).

En bilds fokuspunkt, kort kallat fokus, berättar för betraktaren vad som är viktigast i bilden (Machin & Mayr 2012: 55). Fokuset kan användas för att framhäva vissa element genom ökad skärpa, eller underordna andra genom en minskad skärpa (Machin & Mayr 2012: 55).

Foregrounding kallas den kompositionsteknik som placerar delar av en bild i förgrunden (Machin & Mayr 2012: 56). Det kan jämföras med motsatsen att placera

delar av en bild i bakgrunden. Subjekt som befinner sig i en bilds bakgrund underordnas således subjekt som befinner sig i en bilds förgrund. Även en bilds *omgivning* kan användas för att samspela med subjekten och skjuta fram vissa meningspotentialer framför andra.

Det bör nämnas att till den visuella framskjutenheten hör enligt Anders Björkvall även kulturella symboler (Björkvall 2018: 389). Jag har emellertid placerat dessa under rubriken *interdiskursivitet* nedan, för att underlätta för en explicit analys av samspelande diskurser.

3.1.4 Interdiskursivitet

Vid en undersökning av en bilds *interdiskursivitet* söker man efter spår av andra diskurser som samspelar med den diskurs som den visuella texten konstruerar (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 77). Det är således frågan om att undersöka vilka förgivettaganden, eller förförståelser, som bilden förutsätter och kommunicerar med, vilket leder oss in på rollen som vissa *kulturella symboler och attribut* kan spela (Machin & Mayr 2012: 51 ff.). Förekomsten av exempelvis leksaker i en bild på en ensam, vuxen kvinna samspelar med en diskurs om föräldraskap, vilket interPELLERAR kvinnan i bilden till moder.

Här är det även relevant att fråga sig vilka, om några, personer som är *symboliskt frånvarande* i bilden. I exemplet med bilden på en kvinna och leksaker är barnet symboliskt frånvarande, eftersom bilden innehåller kulturella symboler som anspelar på den fysiska och symboliska existensen av ett barn. Till analysen av kulturella symboler räknar jag även ikonografin, i vilken användningen av ikoner för att kommunicera kulturellt betingade idéer används (Machin & Mayr 2012: 50).

3.1.5 Frågor

Tema	Fråga	Operationalisering
Symbolisk interaktion	Vilket vertikalt perspektiv är bilden tagen ifrån?	Ovanifrån-perspektiv – den avbildade underordnas; Öga-mot-öga-perspektiv – jämlik relation mellan avbildad och betraktare; och underifrån-perspektiv – den avbildade överordnas
	Vilket horisontellt perspektiv är bilden tagen ifrån?	Framifrån-perspektivet – inkluderande; Bakifrån-perspektivet – exkluderande; Sidoperspektivet – delvis inkluderande/exkluderande

	Hur konstrueras den symboliska distansen?	Personlig distans – enbart huvudet (eller del av det) och axlar syns; social distans – midja, knä eller helfigur syns; distanserat – helfigur men avbildade upptar mindre än halva bildytan
	Vilka bildhandlingar konstrueras i bilden? Hur stor är bildens interaktionspotential?	Erbjudande – subjektet avbildas inte framifrån (låg interaktion); Krav – den avbildade möter betraktarens blick (hög interaktion)
Den ideationella funktionen	Agens: avbildas subjektet som passivt eller aktivt?	Aktiv – den som driver ett händelseförlopp framåt (hög agens); Passiv – icke-agerande, står utanför kontrollen av ett händelseförlopp (låg agens)
	Homogenisering eller personalisering: Är det en bild på individ eller grupp?	En person avbildas som en individ – som heterogen och överordnas grupp; flera personer avbildas som en grupp – som homogena, underordnas individ
	Vem är fysiskt frånvarande i bilden?	Vem finns med i bilden utan att vara helt synlig/vem är helt eller delvis dold?
Spatial organisering	Vilken ton- och färgsättning har bilden?	Lyfts någon del fram med hjälp av särskild tonsättning; färgsättning: varm – positiv; kall – negativ
	Var ligger fokus i bilden?	Fokus: punkt som framhäver ett särskilt element eller subjekt som viktigare för bilden än andra
	Foregrounding: vad finns i förgrunden/bakgrunden?	Förgrund, närmast betraktarens synvinkel – överordnad bakgrunden; Bakgrund, längre bort från betraktarens synvinkel – underordnad förgrunden.
	Hur används omgivningen i bilden? Vilka ideer kommunicerar den?	Framskjutna delar som används för att kommunicera ett budskap.
Interdiskursivitet	Vilka diskurser kommunicerar bilden med? Vilka kulturella symboler, attribut och/eller ikoner finns i bilden? Hur presenteras subjektet och dess relation till individ/stat/samhälle?	Vilka förgivettaganden/förförståelser/diskurser kan identifieras; med kulturella symboler och attribut menas alla detaljer som har en symbolisk innebörd samt ikoner som kommunicerar idéer; vilka konsekvenser ger detta för budskapet om subjektets symboliska position
	Vem är symboliskt frånvarande i bilden?	Vem är genom symbolisk association närvarande i bilden men inte fysiskt inkluderad i den?

3.2 Material

Eftersom uppsatsen undersöker den mediala diskursen om kvinnliga flyktingar från Syrien och Ukraina analyseras bilder från de tre största svenska morgontidningarna – Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Sydsvenskan – under perioden som det offentliga samtalet om det svenska mottagandet av flyktingar från Syrien respektive Ukraina har varit som mest intensiv. För Syrien gäller det en period om tre månader, från den 1 september till och med den 1 december 2015 (Svenska FN-förbundet 2015; Sveriges Riksdag 2015). För Ukraina gäller det en period om tre månader från den 1 mars till och med den 1 juni 2022 (Europaparlamentet 2022; Åkesson 2022.)

För materialinsamling har databasen Retriever Research använts för att söka fram arkiverade artiklar. Sökorden som användes för bilder på syriska kvinnliga flyktingar var ”Syrien”, ”syriska” och ”flyktingar” och tidsperioden som angavs var 2015-09-01 – 2015-12-01. Sökningen resulterade i 151 artikelträffar på tryckt press från Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Sydsvenskan. Motsvarande sökning för bilder på ukrainska kvinnliga flyktingar var ”Ukraina”, ”ukrainska” och ”flyktingar” och tidsperioden som angavs var 2022-03-01 – 2022-06-01. Denna sökning resulterade i 367 artikelträffar på tryckt press från samma tidningar.

3.3 Urval

Eftersom jag gör en tolkande analys behöver jag försäkra mig om att urvalet är genomtänkt, och jag har i olika stadier av urvalsprocessen använt mig av flera metoder för strategiskt urval (Teorell & Svensson 2007: 84).

Sökträffarna ger hela tidningsuppslag, vilket innebär att några träffar även innehåller andra artiklar. Jag har tittat på varje artikel och valt ut de artiklar som innehåller fotografier på syriska och ukrainska flyktingar. Detta har jag gjort för att försäkra mig om att materialet kan bidra med relevant information för min forskningsfråga (Leavy 2017: 79). Jag har därefter gått igenom varje artikel från det första urvalet och valt ut bilder som föreställer kvinnor, i enlighet med det subjektiva urvalets mål att nå värdefull information (Leavy 2017: 79). Sedan har bilder som är för oskarpa eller för små sorterats bort. Därefter har jag ”låtit texten tala” genom att titta på urvalet av bilder (Boréus & Bergström 2012: 81). Utifrån bildernas innehåll har jag sedan identifierat flera kategorier av motiv och gjort ett typurval av bilder som finns representerade i båda bildbanker (Larsson 2010: 61). Jag identifierade följande kategorier i materialet: flyktingar på väg att stiga i land från havet; flyktingar i närvaro av ordningsmakt; flyktingar i närvaro av hjälparbetare. Hjälparbetarna har identifierats som detta genom artiklarnas bildtexter (Björklund 2015; Wallström 2022).

3.4 Avgränsningar

Jag har avgränsat analysen till sex bilder ordnade i par efter varje identifierad kategori, detta på grund av den omfattande visuella textanalysen. Jag undersöker i första hand kvinnliga flyktingar eftersom det överensstämmer med undersökningens syfte. Jag har även gjort avgränsningen att endast undersöka bilder från tryckt press, det vill säga artiklar och bilder som tidningen har valt att trycka i en fysisk tidning, eftersom publikationer i nätupplagor är föremål för uppdateringar.

3.5 Kritisk reflektion

Jag har noga dokumenterat urvalsprocessen samt materialinsamling och redogjort för studiens metod och operationaliseringar, detta för att ge undersökningen god transparens, men också för att nå en god reliabilitet (Teorell & Svensson 2007: 55). Förhoppningen är att studien på detta vis ska kunna upprepas. Ifråga om analysens validitet anser jag att min undersökning bidrar till nya förståelser av olika grupper av kvinnliga flyktingars villkor, varför jag anser den fruktbar och därför valid (Winther Jörgensen & Phillips 2000: 123).

Att använda ett diskursanalytiskt tillvägagångssätt kräver en medvetenhet kring forskarens bidrag till och upprätthållande av vissa ideologier. Min förförståelse som uppvuxen i Sverige, som vit och utan flykterfarenhet kan göra att jag som forskare inte kan uppfatta vissa nyanser som kräver en erfarenhet av liknande situationer. Som uppvuxen i Europa kan min förförståelse komma med förgivettaganden som jag själv är blind för, i form av privilegier eller förfrämmanden av personer som har en annan erfarenhet än jag. Enligt Winther Jörgensen & Phillips bör den som utför en diskursanalys i så stor mån det är möjligt göra sig *främmande* inför materialet, för att på så vis ställa sig oberoende till de dolda förgivettaganden som grumlar ens eget omdöme (2000: 28).

Genuskodningen av materialets deltagare *som kvinnor* kan problematiseras som en oetisk tilldelning av kön. Genom att benämna dessa personer som *kvinnliga* tilldelar jag dem en viss position i samhället, utan att veta om deras könstillhörighet. Min syn på ordet kvinna är emellertid inte som en essentialistisk kategori, utan som en social roll. Jag kan inte veta huruvida personerna på bilderna upplever sig själva som kvinnor. Det jag däremot vet är att diskursen tilldelar dem subjektpositionen kvinna, vilket kommer med vissa förutsättningar. Här tror jag emellertid att ett osynliggörande av kategorin kvinna kan förblinda oss från de genusbaserade maktordningar som villkorar människors erfarenheter i samhället (Hübinette et al 2012: 13–14).

4 Resultat och analys

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka och jämföra bilden som nyhetsmedier ger av kvinnor på flykt från Syrien och Ukraina. Jag har undersökt sex bilder som har publicerats i de tryckta upplagorna av Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Sydsvenskan. Jag har ordnat bilderna i par efter gemensamma motiv: de två första bilderna föreställer människor på väg att stiga i land från havet; nästa bildpar föreställer personer på flykt i närvaro av ordningsmakt; det sista bildparet föreställer personer på flykt med hjälparbetare. Var bild har först analyserats var för sig, och sedan har resultaten jämförts. Det är jämförelsen som presenteras.

I den första bilden avbildas ett tjugotal personer i vattenbrynet på en stenstrand, på väg att gå i land från en gummibåt. Åldrarna är blandade: det finns barn, unga, medelålders och äldre personer i bilden. Majoriteten av de avbildade är män, förutom tre kvinnor och två, möjligen tre flickor. Alla deltagare i bilden förutom en bär orange eller röda flytvästar.

Bild 1. Svenska Dagbladet. 2015-09-30

I den andra bilden avbildas många människor på väg. Åldrarna är blandade, med en övervägande del personer i medelålder, samt barn. Majoriteten av de avbildade är kvinnor. Alla bär vinterkläder och väskor. En kvinna i förgrunden håller ett barn i handen. Bilden har en textruta. I bakgrunden syns havet samt en röd lastbil:

Bild 2. Dagens Nyheter. 2022-04-26.

Den tredje bilden visar fyra personer med ryggen mot kameran. På ryggarna står texten Policija skriven. I mitten av bilden syns ett barn som står bakom avspärningstejp. Bakom barnet syns flera människor: en kvinna och två män. Runt omkring dem anas fler personer. I bakgrunden syns elledningar och svart rök:

Bild 3. Dagens Nyheter. 2015-10-25.

I den fjärde bilden syns ett tiotal personer på väg med väskor. Åldrarna är blandade. Bilden är tagen på andra sidan ett svart staket. Till höger i bilden står en man i uniform med ett tygmärke på armen som det står Polis på. I bakgrunden avtecknar sig ett hus, och möjligen en större båt:

Bild 4. Dagens Nyheter. 2022-04-04.

I bild fem syns ett tiotal människor på väg ut ur en gummibåt på en strand. Personerna är i blandade åldrar. Flera bär orange flytvästar. Flera bär t-shirtar. Personer utan flytvästar hjälper personer med flytvästar ur båten. I förgrunden syns en ung kvinna som bär ett litet barn med flytväst. I bakgrunden syns havet:

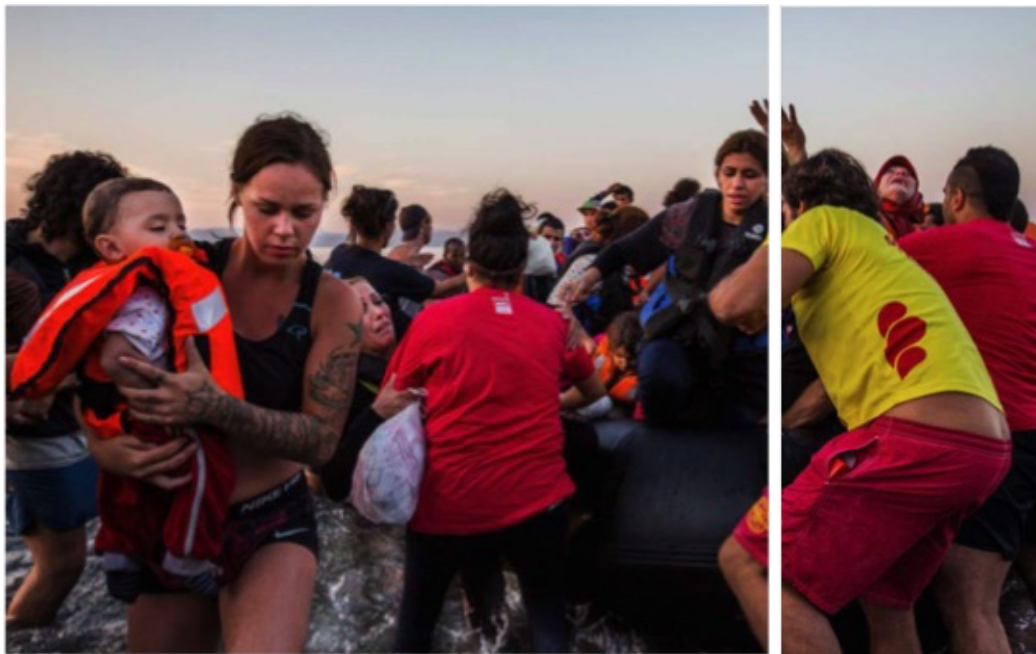

Bild 5. Sydsvenskan. 2015-10-09.

Den sjätte bilden avbildar flera människor i blandade åldrar. I mitten av bilden sitter en kvinna på knä och talar till ett barn. Bredvid barnet står en kvinna som håller i ett gosedjur. Personerna på bilden har vinterkläder. I bakgrunden syns ett hus och blå soptunnor:

Bild 6. Svenska Dagbladet. 2022-05-24

4.1 Symbolisk interaktion

4.1.1 Det första bildparet (bild 1–2)

I det första bildparet är båda bilder tagna med ett vertikalt ovanifrån-perspektiv, vilket underordnar de avbildade betraktaren i båda bilder.

Det horisontella perspektivet är framifrån i båda bilder, vilket är inkluderande. I den första bilden är många av subjektens ansikten bortvända eller delvis skymda, vilket gör den till mer exkluderande än den andra bilden där ansikten syns tydligare.

Ingen av de avbildade möter betraktarens blick i båda bilder: bildernas handlingar klassificeras som ett erbjudande, vilket gör interaktionspotentialen mellan avbildade och betraktare låg.

I båda bilder är den symboliska distansen social: alla deltagare avbildas i helfigur men upptar mer än halva bildytan. Båda bilder är lika varandra ifråga om symbolisk interaktion.

4.1.2 Det andra bildparet (bild 3–4)

Båda bilder är tagna med ett öga-mot-öga-perspektiv, vilket konstruerar en jämlik relation mellan avbildad och betraktare i den fjärde bilden. I den tredje bilden gäller detta perspektiv endast personerna i bildens förgrund: poliserna. Personerna bakom poliserna i förgrunden ser ut att stå i en nedförsbacke, vilket underordnar dem gentemot betraktaren.

Det horisontella perspektivet är även delat, med ett framifrån-perspektiv som är helt inkluderande gentemot personerna i bildens mitt. Poliserna med ryggen mot betraktaren är helt exkluderade. I bild 4 är perspektivet från sidan. Det är därför delvis inkluderande och delvis exkluderande. Polisen till höger i bild exkluderas mer än övriga. Han skymmer en person som utan honom hade varit helt inkluderad.

I bild 4 möter flera deltagare betraktarens blick, vilket gör bildhandlingen till ett krav med en hög interaktionspotential. I bild 3 ser vi istället ett erbjudande, med låg interaktionspotential. Den personliga distansen är i båda bilder social, med ett något mer distanserat perspektiv gentemot flyktingarna i bild 3.

Resultaten från jämförelsen är att flyktingarna i bild 3 underordnas betraktaren mer än flyktingarna i bild 4, som inkluderas mer med en högre interaktionspotential och en något närmare symbolisk distans.

4.1.3 Det tredje bildparet (bild 5–6)

I båda bilder är det vertikala perspektivet öga-mot-öga, vilket ordnar betraktaren i en jämlik relation gentemot de avbildade.

Det horisontella perspektivet är helt inkluderande i bild 5, även om personer till höger och vänster i bilden beskärs och hjälparbetarnas rygg mot kameran exkluderar dem. I bild 6 är perspektivet istället delvis inkluderande och delvis exkluderande eftersom det är från sidan.

Distansen är i båda bilder social. Interaktionspotentialen är i båda bilder låg eftersom bildhandlingen är ett erbjudande – ingen möter betraktarens blick.

Sammanfattningsvis är resultatet från jämförelsen att båda bilder konstruerar en jämlik relation mellan avbildad och betraktare, båda bilder har en social distans med en låg interaktionspotential, men det horisontella perspektivet är mer inkluderande i bild 5 än i bild 6.

4.2 Den ideationella funktionen

4.2.1 Det första bildparet (bild 1–2)

I bild 1 avbildas subjekten, förutom de två barnen i bildens förgrund, som aktiva – alla är på väg ut ur båten eller hjälper andra. Deras agens är hög. Detsamma gäller för bild 2: här är alla i rörelse på väg framåt.

Personerna i bild 1 bär alla flytvästar i liknande färger, vilket ger intrycket av att de är en grupp. Detta förstärks av att bildens samtliga deltagare är organiserade runt gummibåtarna. Det ger en homogenisering av gruppen, även om personerna i förgrunden personaliseras något. I bild 2 avbildas personerna i förgrunden som individer, mycket på grund av de olikfärgade kläderna. Personerna i bakgrunden är homogeniserade eftersom de är ur fokus – en anonym, homogeniserad grupp.

I bild 1 finns personer som är fysiskt frånvarande eftersom de skymms av andra kroppar i båten, samt till vänster i bild. I bild 2 är personer både till höger och vänster frånvarande, eftersom de är beskurna. Personerna i bildens förgrund bör räknas som exkluderade i högre grad, eftersom de befinner sig nära betraktaren men inte prioriteras som bildens mål. Den fysiskt frånvarande främsta personen i bilden förefaller vara en man, vilket kan ge en indikation på bildens ideologiska berättelse.

Sammanfattningsvis har subjekten i båda bilder hög agens, i båda bilder förekommer fysisk frånvaro av personer som är beskurna eller skymda av kroppar, men deltagarna i förgrunden i bild 2 avbildas mer personaliserat än deltagarna i bild 1 som homogeniseras mer på grund av färgsättning och brist på synlighet.

4.2.2 Det andra bildparet (bild 3–4)

I bild 3 avbildas majoriteten av personerna i bilden som passiva eftersom de inte driver ett händelseförlopp framåt. Poliserna bör dock ses som aktiva: avspärrningsbanden och positioneringen med ryggen mot kameran, riktade rakt mot personerna i bakgrunden, ger tolkningen att poliserna står och vaktar. Personerna som står bakom avspärrningsbanden står utanför kontrollen av händelseförloppet. Polisens agens är hög; flyktingarnas låg. I bild 4 avbildas flera personer som aktiva eftersom de befinner sig i rörelse, men flera förefaller vänta. De är därför också passiva: de står utanför kontrollen av ett händelseförlopp. Detta gäller även polisen, som står vänd åt samma håll som övriga deltagare, till synes även han väntande. Här skiljer sig bilderna åt eftersom poliserna i bild 3 avbildas med högre agens än flyktingarna, i jämförelse med bild 4:s jämlika agens mellan deltagare. Polisens agens får dock anses vara något högre eftersom vi inte vet om han har kontroll över händelseförloppet.

Poliserna i bild 3 är helt anonymiserade: de står med ryggen mot kameran. Det anonyma intrycket förstärks av deras uniformer. Personerna bakom avspärrningsbanden är delvis personaliserade – kvinnan och barnet – men en homogeniserad grupp flyktingar anses i bakgrunden. I bild 4 avbildas deltagarna som en grupp – de har snarlika kläder och deras ansikten skymms delvis av staketet, vilket har en homogeniserande effekt. Kvinnan till höger i bildens ytterkant är ett undantag. Polisens uniform signalerar att han inte tillhör gruppen, som har vanliga kläder, men hans uniform ger ett delvis anonymiserat intryck.

I bild 3 är flera personer fysiskt frånvarande: en polis till vänster i bildens ytterkant är beskuren, varför denne exkluderas. Den främsta exkluderingen sker emellertid med den homogeniserade gruppen flyktingar som är skymda bakom poliserna. I bild 4 är två personer som skymms bakom polisen fysiskt frånvarande: en man i en blå jacka och en kvinna i en grön jacka. Till vänster i bildens ytterkant

står två personer halvt synliga, som på grund av hur bilden är beskuren har exkluderats.

Sammanfattningsvis konstrueras flyktingarna i bild 3 med en lägre agens än flyktingarna i bild 4 eftersom de är föremål för disciplinära åtgärder från polisen. I bild 4 finns också disciplinära åtgärder i form av ett staket och närvaron av en polis, men polisen är inte lika hög eller kravallustrustad. Flyktingarna i bild 3 blir också mer homogeniserade än flyktingarna i bild 4 eftersom många skymms och blir symboliskt frånvarande.

4.2.3 Det tredje bildparet (bild 5–6)

I bild 5 är personen i fokus – hjälparbetaren som bär på ett barn – aktiv. Hjälparbetarna i bakgrunden har hög agens; flyktingarna de hjälper lägre, i synnerhet kvinnan som skymms nära bildens mitt. Kvinnan på väg ur båten har högre agens, eftersom hon rör sig framåt. I bild 6 är de tre personerna i bildens fokus aktiva med hög agens: hjälparbetaren som sitter ner på knä samt barnet och kvinnan hon pratar med. Övriga personer är passiva med låg agens eftersom de väntar.

Hjälparbetarna i bild 5 personaliseras eftersom deras t-shirtar sticker ut, men det gäller framförallt kvinnan i fokus. De andra hjälparbetarna anonymiseras eftersom de har ryggen mot kameran. Övriga gruppen homogeniseras eftersom deras ansikten är delvis bortvända och bär mörka kläder samt skymms. I bild 6 avbildas deltagare som parvisa grupper som homogeniseras. Hjälparbetaren och barnet med rosa jacka konstrueras som individer eftersom deras kläder sticker ut.

I bild 5 finns flera fysiskt frånvarande personer, i synnerhet två kvinnor och ett barn nära bildens mitt som delvis döljs av andra. I bild 6 finns fysiskt frånvarande personer till höger och vänster på grund av hur bilden är beskuren. Kvinnan som delvis döljs bakom en ryggsäck likaså.

Sammanfattningsvis konstrueras hjälparbetarna med en högre agens än majoriteten av flyktingarna i båda bilder; flyktingarna i båda bilder homogeniseras i högre utsträckning än hjälparbetarna, även om några av dem exkluderas med ryggen emot. Det förekommer fysiskt frånvarande personer i båda bilder.

4.3 Spatial organisering

4.3.1 Det första bildparet (bild 1–2)

I bild 1 arbetar bildens färgsättning med kontraster: havet och flyktingarnas kläder är kalla och ger negativt intryck. Flytvästarna lyfts ut med sin varma färgsättning, och ger ett positivt intryck. Flytvästarna lyfts fram även tonmässigt. I bild 2 är färgsättningen också kall, med varma inslag i form av en röd jacka, en väska och

en lastbil. Havet och himlen går i samma ton, vilket lyfter fram människorna i bildens förgrund.

Fokus i bild 1 ligger på fyra individer i bildens förgrund: två män som bär i land två barn. Dessa överordnas som bildens viktigaste. I bakgrunden underordnas delvis skymda personer. I bild 2 ligger fokus på personerna i förgrunden: en grupp om cirka sju personer vars ansikten är tydliga och mestadels är kvinnor. I bakgrunden underordnas skymda personer. Här är särskilt en person i bildens förgrund intressant som beskåras trots sin placering nära betraktaren. Den personen läses som en man.

I bakgrunden i båda bilder syns havet mot vilket subjekten kontextualiseras: vi förstår att de har kommit därifrån och är på väg i land.

Sammanfattningsvis innehåller båda bilder visuellt framskjutna punkter, men i bild 1 är flytvästarna mer framlyfta än personernas kläder i bild 2. Fokus ligger i båda bilder på individer i bildens förgrund. Personer i båda bilder i bakgrunden underordnas och kontextualiserar personerna i förgrunden till gruppen flyktingar. Havet i bakgrunden kontextualiserar subjekten i båda bilder: vi förstår att de nyss har kommit i land.

4.3.2 Det andra bildparet (bild 3–4)

Bild 3 har mörka, kalla färger vilket ger negativa konnotationer. Dessa kontrasterar mot solbelysta moln i bildens övre vänstra kant. Bild 4 har också kall färgsättning men ljuset i bilden ger en mer positiv konnotation.

Fokus i bild 3 är barnet i mitten av bilden. Hens ljusa kläder är visuellt framskjutna i relation till övriga deltagare. Här är det symboliska värdet av relationen mellan barnet och poliserna prioriterad: barnet är litet, såväl i förhållande till de anonyma deltagarna bakom, som i förhållande till de anonyma poliserna framför. Att poliserna befinner sig i bildens förgrund tillsammans med barnet ger ytterligare vikt. I bakgrunden syns rök stiga upp, vilket indikerar fara, och används som en kontrast mot poliserna och deras avspärrningsband: bakom poliserna finns tryggheten, ordnad och säker. Bakom dem finns kaos, en anonym massa av flyktingar, och krig. I bild 4 är fokus på kvinnans ansikte till höger i bild, vilket positioneras som delvis dolt bakom polisens. Här är även polisen i fokus, och relationen dem emellan lyfts tonmässigt fram som överordnad bildens andra subjekt. Den som är i bildens förgrund är emellertid polisen, som alltså befinner sig närmast betraktaren. Han är dock delvis bortvänd, och faktumet att betraktaren kan möta kvinnans blick rakt framifrån gör henne viktig. Omgivningen används här på ett sätt som ger konnotationer om en färjeterminal. Även denna bild är tudelad eftersom staketet ger narrativet om dikotomin utanför – innanför, vilket kan tolkas som att betraktaren antingen befinner sig utanför bildens händelsecentrum, eller som att de avbildade befinner sig utanför betraktarens sociala värld.

Sammanfattningsvis har bild 4 en varmare ton än bild 3; fokus i bild 3 är relationen mellan barnet och poliserna och detsamma gäller i bild 4 mellan kvinnan och polisen; omgivningen konnoterar kaos och krig i bild 3 men en ordnad färjeterminal i bild 4, dock med begräsningar i form av staketet i bildens förgrund.

Båda bilder skapar dikotomier mellan innanför – utanför, men bild 3 gör detta med en association till våld, i jämförelse med bild 4 som snarare konnoterar ordning.

4.3.3 Det tredje bildparet (bild 5–6)

Bild 5 innehåller en kontrastverkan mellan varmt och kallt: solbelysta moln längs horisonten är varma, likaså flytvästar och t-shirts i röda och gula färger ger positiva konnotationer. Flyktingarnas blöta kläder går i kalla färger. Havet som syns i förgrunden är även det kallt, vilket kontextualiserar subjekten till en omgivning som är negativ. Bild 6 har ett varmt ljus vilket ger positiva konnotationer. Detta kontrasteras dock mot skuggor och mörka kläder i kalla färger, vilket ger negativa konnotationer.

I bild 5 är två personer prioriterade som bildens förgrund: hjälparbetaren och barnet hon håller i famnen. Även kvinnan som är på väg att gå ur gummibåten är i fokus. Båda kvinnors ansikten är de enda vi ser helt. Eftersom kvinnan till höger är nästan beskuren av tidningsuppslaget prioriteras kvinnan med barnet i förgrunden. Mängden människor som delvis skymms och anonymiseras i bakgrunden ger bilden ett kaotiskt intryck. I bild 6 är fokus på kvinnan som står upp bredvid barnet, vilket gör henne till prioriterad för betraktaren och överordnad de andra i bilden. Även personen som delvis döljs av hennes ryggsäck har ett tydligt ansikte, vilket gör även henne prioriterad. Kvinnan som sitter ner i bildens förgrund har också en viktig roll eftersom hon är närmast betraktaren, vilket gör relationen mellan henne och kvinnan som står upp till ett prioriterat motiv.

I bild 5 är havet som syns i förgrunden kallt, vilket kontextualiserar subjekten till en omgivning som är negativ. I bild 6 används omgivningen för att skapa kontexten väntande i form av en kö för subjekten: flera personer står stilla och det ser ordnat ut.

Sammanfattningsvis är relationen mellan hjälparbetare och flykting i fokus i båda bilder; bild 6 går i varmare ton än bild 5; omgivningen används i bild 5 för att kontextualisera subjekten till en negativ situation, och i bild 6 används den för att skapa en situation som ser ordnad och säker ut.

4.4 Interdiskursivitet

4.4.1 Det första bildparet (bild 1–2)

Bild 1 knyter an till en diskurs om fara och skydd mot fara. Betraktarens förförståelse om i vilka situationer flytvästar används behövs för att förstå situationen: inom diskursen finns havet som ett hot om drunkning, och flytvästen som ett skydd mot drunkning. Detta förstärks av de två männens försök att skydda de två barnen, varför även en föräldradiskurs konstrueras för dem som fäder. De

symboliskt frånvarande är i detta fallet barnens mödrar. Själva motivet – flyktingar i gummibåt vid ett hav – kommunicerar med en flyktingdiskurs i vilken bildens deltagare har vissa förutbestämda subjekspositioner: de har flytt från fara, och riskerar sina liv på Medelhavet för att nå Europa. Inom denna diskurs finns även en berättelse om Europa som så åtråvärt, men stängt, att det för flyktingen från Syrien är värt att korsa havet och återigen befinna sig i en riskfylld situation. Flyktingdiskursen producerar både subjekt som befinner sig utanför, och en plats som befinner sig innanför. På så vis konstruerar bilden en berättelse om gränser och tillhörighet.

Bild 2 knyter an till en resediskurs. Vi ser resväskor på hjul och ryggsäckar i glada färger. Havet avtecknar sig i bakgrunden, men inte som en symbol för fara som i bild 1, utan som något man har rest över. Aningen av en båt i bakgrunden konstruerar personerna på bilden snarare som turister än flyktingar. En aning av en flyktingdiskurs syns i den suddiga och anonyma massan av människor i bakgrunden. Den röda lastbilen som kulturell symbol förstås endast tillsammans med mannen i blå jacka med varselmärkning, som läses som en brandman. Detta kommunicerar med en diskurs om fara och räddning, men inga personer ser ut att befinna sig i fara eftersom flera av dem är glada. Här syns även spår av en diskurs i vilken kvinnor är i behov av hjälp och att män räddar dem. På grund av de flera barnen som hålls i handen och går tillsammans med kvinnor konstrueras även en föräldradiskurs i vilken kvinnorna i förgrunden konstrueras som mödrar. De symboliskt frånvarande i detta fall är barnens fäder, vilket i sig fungerar som en påminnelse om Ukrainakrigets verklighet, där alla män mellan 18–60 år måste stanna kvar och kriga.

Sammanfattningsvis kommunicerar bild 1 och bild 2 med två olika diskurser. Den första placerar flyktingarna i en utomstående relation till Europa som underordnade; den andra placerar flyktingarna i en situation som inte har flyktens typiska förtecken.

4.4.2 Det andra bildparet (bild 3–4)

Bild 3 kommunicerar med en diskurs om disciplin och polismakt, men också om våld. Poliserna på bilden bär kravallhjälm- och skyddsutrustning, utöver synliga batonger. Varje polis bär en pistol vid höften. Kroppshållningen är defensiv, vilket tillsammans med kravallutrustningen berättar att poliserna räknar med att skydda sig från våld och använda våld. Inom denna typ av diskurs representerar polisen en disciplinär makt att utöva våld, och själva närvaron av poliser kommunicerar i sig ett budskap om att personerna som poliserna står vända mot – flyktingarna – är ett hot. Avspärningstejpen blir som kulturell symbol en gräns: hit, men inte längre. Även denna bild kommunicerar med en flyktingdiskurs, i vilken Europa framstår som ett ointagligt och förstärkt fort. Flyktingarna konstrueras som illegitima i sin vilja att ta sig över gränsen, och kanske till och med som kriminella. Röken i bakgrunden symboliserar fara och krig. Bilden skapar på så vis ett narrativ om att sidan som flyktingarna står på är farlig – kaotisk – till skillnad från den ordningsmakt som markerar gränsen. Det är möjligt att kvinnan i bilden är barnets moder, men utöver bildens fokus på henne och barnet finns inga gester eller rörelser

som indikerar släktskap. De som är symboliskt frånvarande i bilden är därför barnets föräldrar.

Även i bild 4 kommunicerar närvaron av en polis med en diskurs om disciplin och polismakt. Polisen bär ett synligt vapen. Polisen ser emellertid avslappnad ut och står inte i en defensiv positionering gentemot de ankommande flyktingarna från Ukraina. Istället är han vänd i riktningen som flyktingarna själva står i. Att bilden är tagen genom ett staket kan kommunicera med en diskurs om disciplin i form av ett fängelse, och som i bild 3 en gräns. Samtidigt befinner sig polisen på utsidan av betraktarens staket, vilket ger intrycket att polisen själv befinner sig i en begränsad position. En annan tolkning är att staketet är del av ett organiserat mottagande i vilket polisen kan tolkas som en gränsvakt. Samtidigt förmedlar kroppsspråket i interaktionen mellan polis och flyktingar att ingen av dem förväntar sig våldsamheter. Platsen personerna befinner sig på förefaller vara en färjeterminal, vilket indikerar att personerna har flytt till Sverige via en färja. Även här syns en föräldraskurs i hänvisning till barnet till vänster i bild som står tillsammans med en yngre person. Personen är dold av staketpinnar och ålder kan därför inte utläsas. Ur en hetero-, tvåsamhets- och kärnfamiljens normativ tolkning konstrueras närvaron av endast en kvinnlig förälder en symbolisk frånvaro av en pappa, men den äldre personen i bilden skulle även kunna vara barnets syskon.

Sammanfattningsvis innehåller båda bilder starka kulturella symboler som konnoterar disciplin och kontroll: i den första bilden fyra kravallutrustade poliser, i den andra ett staket och en polis med ett vapen. Skillnaden mellan bilderna handlar om subjektpositionen hos flyktingarna i relation till polis: i bild 3 konstrueras flyktingarna till ett potentiellt hot, i bild 4 är flyktingarna underordnade polisens kontroll men diskursen konstruerar dem inte som ett hot.

4.4.3 Det tredje bildparet (bild 5–6)

Bild 5 kommunicerar med en diskurs om frivilligarbete, i vilken personerna som har räddats och håller på att räddas från båten är objekt för frivilligarbetarnas hjälp. Det konstrueras flyktingarna som hjälpsökande och hjälparbetarna, i t-shirt, som hjälpare – som medmänniskor. Situationen kommunicerar med en krisdiskurs i vilken det finns hot om fara för bildens deltagare. Även detta konstrueras dem till hjälpbehövande. Bilden kommunicerar även med en flyktingdiskurs i vilken Europa görs till ett svåruppnåeligt objekt för subjektens strävan. I bilden möter flyktingarna hjälpare, som blir en förkroppsligad symbol för Europa. Hjälparen som håller i barnet rör sig inom en omsorgsdiskurs i vilken kvinnor ses som omhändertagande. Det är möjligt att kvinnan på väg ut ur båten är barnets mamma, men på grund av distansen mellan de två går det inte att utläsa.

Även bild 6 kommunicerar med en diskurs om frivilligarbete: i bilden finns personer som är objekt och mål för andra personers hjälpsatser. Objektet för hjälparens insats är i detta fall barnet, vilket konstrueras barnet som skyddsvärd. Bilden kommunicerar även med en diskurs om moderskap, på grund av den nära positioneringen mellan barnet och kvinnan. Utifrån en tvåsamhetsnormativ diskurs är den symboliskt frånvarande i bilden en medförälder

till barnet. Ur en hetero-, tvåsamhets- och kärnfamiljsnormativ tolkning konstruerar närvaron av endast en kvinnlig förälder en symbolisk frånvaro av en fader. Diskursen som därutöver konstrueras är västerländsk: personerna som står i kö och väntar gör det på ett ordnat sätt, och de har hela, rena och moderiktiga kläder som är anpassade efter ett kallare klimat, vilket tyder på ekonomiskt välstånd.

5 Sårbara främlingar och europeiska mödrar

Resultaten från den jämförande analysen visar att kvinnliga flyktingar från Syrien representeras mindre än manliga flyktingar, vilket överensstämmer med tidigare forskning (Amores et al 2020; 307–308; Blumell & Cooper 2019: 4443 ff.). Även om kvinnliga flyktingar förekommer i bilderna, är de mer sällan i fokus för kameran, vilket är en indikation på att deras erfarenheter utplånas symboliskt (Gallagher 2014: 23).

I bilderna på kvinnliga flyktingar från Ukraina är fördelningen istället motsatt: här är en övervägande del kvinnor, och de män som befinner sig i bilden innehar roller som myndighetspersoner såsom polis och brandmän. Även detta överensstämmer med tidigare forskning som visar att den kvinnliga flyktingen i nyhetsmedier konstrueras till ett sårbart offer (Amores et al 2020: 307–308). Dessa fynd bekräftar de genusförväntningar som finns på kvinnor att iklä sig rollen som omsorgsgivare och som objekt för ett manligt beskydd (Wendt & Åse: 243–246). Samtidigt kan den bristande representationen av män ha att göra med att de flesta som flyr från Ukraina är kvinnor. Å andra sidan visar analysen samtidigt att män bortprioriteras som motiv genom att beskäras ur bilden.

Den kvinnliga flyktingen från Ukraina porträtteras ofta i sällskap med barn, vilket därför interPELLerar henne som moder (Winther Jörgensen & Phillips 2000: 20). De två diskurserna producerar två olika subjekt: den typiska flyktingen från Syrien är en man – den typiska flyktingen från Ukraina är en kvinna (Winther Jörgensen & Phillips 2000: 20). Hon är dock inte vilken kvinna som helst – hon är en moder, och som sådan representerar hon den nationella familjen, en kulturellt europeisk identitet som *tillhör* (Eduards 2007: 110–113). Som vit kvinna befinner hon sig i ett narrativ om moderskap och oskuld: hon behöver skyddas, vilket bidrar till att konstruera henne som en *legitim flykting*, eller med andra ord: som ett legitimt *europeiskt* subjekt (Shome 2011: 323–324; (Winther Jörgensen & Phillips 2000: 20 – 22).). Ordningsmakten är välvilligt inställd och hjälper till, även om hon ibland befinner sig utanför kontrollen av ett händelseförlopp och har låg agens. Mottagandet är ordnat – flyktingarna anländer via färjor i hela och rena kläder med rullväskor som för tankarna snarare till semester än till flykt. Diskursen om den ukrainska flyktingen letar sig därför utanför den gängse förförståelsen när betraktaren förstår att hon inte är så annorlunda från oss.

Situationen för de kvinnliga flyktingarna från Syrien är helt annorlunda: för henne är flykten över havet farofylld och görs i en gummibåt. Hon *måste* ta den osäkra flyktvägen. Hon avbildas ibland med hög agens eftersom hon ofta är i rörelse, men lika ofta skymms hon av andra kroppar. Det finns barn i hennes närhet, men släktskapet dem emellan är inte tydligt, och därför inte ett prioriterat motiv.

Hon konstrueras å ena sidan likt kvinnorna från Ukraina som sårbar, vilket överensstämmer med tidigare forskning (Amores et al 2020: 308–309). Å andra sidan är hennes möte med ordningsmakten inte en uppmaning om att betrakta henne som skyddsvärd – istället är hon ett hot som kräver kravallutrustade poliser, beredda att ta till våld. Detta fynd överensstämmer med forskning som visar att flyktingars agens villkoras av diskursen om humanitär säkerhetsisering, vilken producerar subjekt som är *illegitima flyktingar*, om inte till och med kriminella (Chouliaraki & Stolic 2017: 324; Narli et al 2020: 7–12). Den kvinnliga flyktingen personaliseras sällan – istället är hon en del av en homogeniserad grupp i vilken hennes individualitet försvinner och förenklade föreställningar istället tar plats (Pruchova Hruzova 2021: 240 ff.; Hall 1997: 257–258).

Flyktingdiskursen producerar emellertid inte bara flyktingen som subjekt, utan även Europa som objekt – en plats som genom främlingars längtan och farofyllda flykt över Medelhavet konstrueras som ouppnåelig, föredömlig, trygg och rationell (Habel 2012: 54). Bortom polisernas avspärrningsband ser vi också representationen av det andra: kaotiskt och kanske våldsamt, en stor skillnad från den ordnade färjeterminalen. Diskursen om utifrån kommande flyktingar konstruerar därför gränsen mot det andra som en nödvändig disciplin att upprätthålla mot hotet som *de främmande andra* utgör, i en dikotomisk konstruktion som på samma gång framställer Europa som civiliserat, som världen utanför som ociviliserad (Dyer 1997). Å andra sidan finns det en skyddsvärdhet – genom hjälparbetarna ser vi västvärldens liberala demokrati i rörelse, en humanitär insats för att skydda *sårbara främlingar* som är objekt för européers hjälpinsatser. Även här finns en berättelse om den västerländska nationen: i en diskurs om moderlighet, som kan kopplas till motivet Madonnan med barnet, utför den kvinnliga hjälparbetaren den vita femininitetens omsorgsarbete och blir på så vis en förkroppsligad symbol för Europa (Briggs 2003: 180–183; Eduards 2007: 111–114).

I bilderna av kvinnliga flyktingar från Syrien och Ukraina ser vi så de samspelande förtryckens olika villkor: kvinnorna som har flytt från Ukraina får legitimitet för att de är mödrar och en del av en föreställd gemenskap. Kvinnorna som har flytt från Syrien lär vi aldrig riktigt känna – de är *others*, okända, men sårbara offer (Boréus 2001: 31).

6 Slutsats

Uppsatsen har undersökt vilken bild nyhetsmedier ger av kvinnliga flyktingar från Syrien och Ukraina. Jag har jämfört journalistiska fotografier som har publicerats i Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Sydsvenskan. Min huvudsakliga frågeställning har varit följande:

- Vilken bild ger nyhetsmedier av kvinnor på flykt från kriget i Syrien respektive Ukraina?

För att besvara den har jag ställt följande underfrågor:

- Vilken makt tilldelas de kvinnliga flyktingarna i diskursen och vilka villkor ställer diskursen?
- Hur kan de olika gruppernas tilldelade symboliska positioner förstås?
- Skiljer sig avbildningen av grupperna åt – om ja, hur?

I denna uppsats har jag visat att nyhetsmediers bild av kvinnliga flyktingar från Syrien och Ukraina skiljer sig åt. Jag har med hjälp av en intersektionell analys visat att de olika grupperna tilldelas olika symboliska positioner. Kvinnliga flyktingar från Syrien får mindre utrymme än män och blir föremål för symbolisk utplåning. Jag undrar vilka andra kvinnliga identiteter och erfarenheter av flykt som betraktaren inte får se, och vilka genusvillkorade positioner detta skapar för kvinnor överlag.

Undersökningen visar att flyktingar från Ukraina syns i högre utsträckning än manliga flyktingar, och ofta porträtteras tillsammans med barn. Konstruktionen av kvinnor som mödrar ordnar dem inte bara som omsorgsgivare, utan även som objekt för ett manligt beskydd. Den journalistiska diskursen producerar ett subjekt som avbildas som tillhörande en europeisk gemenskap. Implikationerna är att den kvinnliga flyktingen från Ukraina *bör* skyddas, men inte för att hon har legitima skyddsskäl, utan för att hon är europé och moder. På så sätt villkorar diskursen hennes makt – hon må vara överordnad de kvinnliga främlingar som flyr från Syrien, men hon är underordnad könsmaktsordningens krav på henne som vit, omsorgsgivande kvinna.

Jag har också visat att de olika gruppernas symboliska positioner kan förstås som en berättelse om tillhörighet där kvinnan från Ukraina står innanför en diskurs om ett ordnat och civiliserat Europa, medan kvinnan från Syrien står utanför. Kvinnan från Syrien konstrueras som sårbar, men blir aldrig tillräckligt personifierad för att bli legitim. Hennes makt är villkorad av hennes utanförskap, vilket jag anser fråntar henne möjligheten att iträda den symboliska rollen som moder. Istället görs hon till en främling, en *other* som vi faktiskt aldrig riktigt lär känna. Hennes diskursiva

position i maktordningen ger konsekvenser både för det politiska samtalet om flyktingmottagande och för hennes materiella livsvillkor när hon inte tillåts säkra flyktvägar.

Undersökningen visar också att berättelsen om kvinnan som har flytt från Syrien producerar en diskurs om Europa som objekt för människors längtan. Europa görs till en åtråvärd plats, vilket i sig legitimerar den disciplinära ordning som upprätthålls av poliser i kravallutrustning. Denna diskurs producerar i sin tur en illegitim flykting, vars försök att nå Europa antingen kriminaliseras eller görs till objekt för en europeisk solidaritet i vilken den kvinnliga hjälparbetaren blir en förkroppsligad symbol för moderlighet och den europeiska självbilden. Detta påverkar inte bara flyktingen som bedöms som illegitim, utan även det politiska samtalet om flyktingmottagande, och på sikt den mänskliga rättigheten att oavsett härkomst söka asyl.

6.1 Förslag till vidare forskning

Denna uppsats har undersökt olika kvinnliga flyktingars symboliska positioner intensivt. Mitt förslag till vidare forskning är en kvantitativ innehållsanalys som med en större population undersöker flyktingdiskursens exkluderande och inkluderande mekanismer.

7 Referenser

7.1 Artiklar och böcker

- Amores, J. J., Arcila-Calderón, C. & Blanco-Herrero, D. (2020) Evolution of negative visual frames of immigrants and refugees in the main media of Southern Europe, *El Profesional de la Información*, 29(6), pp. 1–21
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina. (2012) Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. I Bergström, G & Boreus, K (2012) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3 uppl Lund: Studentlitteratur
- Björklund, Marianne. 2015. Välkommen till Europa. *Sydsvenskan*. 9 oktober.
- Björkvall, Anders (2012) Visuell textanalys. I Bergström, G & Boreus, K (2012) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3 uppl Lund: Studentlitteratur
- Björkvall, Anders. (2018). Visuell textanalys. I Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.) (2018). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde [omarbetade och aktualiserade] upplagan Lund: Studentlitteratur
- Blumell, L. E. & Cooper, G. (2019) Measuring Gender in News Representations of Refugees and Asylum Seekers, *International Journal of Communication*, 13, pp. 4444–4464. Tillgänglig: <https://eds-p-ebshost-com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=7a250c2f-c960-479c-b72f-07f71d2cef7c%40redis> (Hämtad 2022-08-15)
- Boréus, Kristina. (2001). Discursive Discrimination and Its Expressions. *Nordicom Review*. Vol. 22 (2): 31 – 37
- Boréus, Kristina & Kohl, Sebastian (2018). Innehållsanalys. I Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.) (2018) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde [omarbetade och aktualiserade] upplagan Lund: Studentlitteratur
- Briggs, Laura. 2003. Mother, Child, Race, Nation: The Visual Iconography of Rescue and the Politics of Transnational and Transracial Adoption. *Gender & History*. Vol. 15 (2): 179 – 200
- Chouliaraki, Lilie & Stolic, Tijana. 2017. Photojournalism as political encounter: western news photography in the 2015 migration ‘crisis’. *Visual Communication*. Vol. 18 (3): 311 – 331

- Chouliaraki, Lilie & Stolic, Tijana. 2017. Rethinking media responsibility in the refugee 'crisis': a visual typology of European news. *Media, Culture & Society*. Vol. 39 (8): 1162 – 1177
- Christensen, Søren & Daugaard Jensen, Poul Erik (2014). *Makt, beslut, ledarskap: märkbar och obemärkt makt*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Dyer, Richard (1997). *White: essays on race and culture*. London: Routledge
- Eduards, M (2007) *Kroppspolitik: Om moder Svea och andra kvinnor*. 1: a uppl. Stockholm: Atlas
- Fagerström, L & Nilsson, M (2008) *Genus, medier och masskultur*. 1: a uppl. Malmö: Gleerup
- Gallagher, M. (2014) *Media and the representation of gender*, in *The Routledge Companion to Media and Gender*. 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Routledge
- Gilroy, Paul. (2004). Migrancy, culture and a new map of Europe. I Raphael-Hernandez, Heike (red). (2004) *Blackening Europe. The African American Presence*. New York, NY: Routledge.
- Habel, Ylva. (2012). Rörelser och schatteringar inom kritiska vithetsstudier. I Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.) (2012). *Om ras och vithet i det samtida Sverige*. Tumba: Mångkulturellt centrum
- Hall, Thomas & Hansen, Paul. 2015. Slovenien har svårt att möta flyktingvåg. *Dagens Nyheter*. 25 oktober.
- Hall, Stuart (red.) (1997). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage in association with the Open University
- Hirdman, Anja. (2015) Femininitet som spektakel. Avsmak, affekt och kvinnliga kroppar. I Roosvall, A, Widestedt, K, Hirdman, A (red.) & Kleberg, M (red.) (2015) *Mediers Känsla för Kön*. 1 uppl. Göteborg: Nordicom
- Hruzova, A. Pruchova. (2021) 'What is the image of refugees in Central European media?', *European Journal of Culture Studies*, 24(1), pp. 240–258
- Hübinette, Tobias et al (2012). Om ras och vithet i det samtida Sverige. Inledning. I Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.) (2012). *Om ras och vithet i det samtida Sverige*. Tumba: Mångkulturellt centrum
- Jakobson, Hanna. 2022. Ribbenvik: "Nyckeln till att undvika en kris som 2015 är jämn fördelning". *Dagens Nyheter*. 4 april.
- Kleberg, M (2015) Medieforskningens känsla för kön. I Roosvall, A, Widestedt, K, Hirdman, A (red.) & Kleberg, M (red.) (2015) *Mediers Känsla för Kön*. 1 uppl. Göteborg: Nordicom
- Leavy, P (2017) *Research Design: Quantitative, Qualitative, Mixed Methods, Arts-Based, and Community-Based Participatory Research Approaches*. The Guilford Press, New York
- Lundin, Tomas. 2015. "De flesta kan inte simma. De dör inom loppet av minuter". *Svenska Dagbladet*. 30 september.
- Lykke, Nina (2017). Kön/genus. I Freidenvall, Lenita & Jansson, Maria (red.) (2017). *Politik och kön: feministiska perspektiv på statsvetenskap*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur

- Machin, David & Mayr, Andrea (2012). *How to do Critical Discourse Analysis: A multimodal introduction*. London: Sage
- Narli, N., Özaşçılar, M. & Turkan Ipek, I. Z. (2020) Turkish Daily Press Framing and Representation of Syrian Women Refugees and Gender-Based Problems: Implications for Social Integration, *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 18(1), pp. 1–21
- Nilsson, Johan. 2022. Läkare larmar: ukrainska barns hälsa sämre än väntat. *Dagens Nyheter*. 26 april.
- Roosvall, A & Widestedt, K (2015) Medier och intersektionalitet. I Roosvall, A, Widestedt, K, Hirdman, A (red.) & Kleberg, M (red.) (2015) *Mediers Känsla för Kön*. 1 uppl. Göteborg: Nordicom
- Rosenberg, T (2002) *Queerfeministisk Agenda*. 1 uppl. Stockholm, Atlas.
- Shome, Raka. 2001. White Femininity and the Discourse of the Nation: Re/membering Princess Diana. *Feminist Media Studies*. Vol. 1 (3): 323 – 342
- Sydsvenskan. 2015. En liten pojke på en strand. *Sydsvenskan*. 5 september.
- Teorell, Jan & Svensson, Torsten (2007). *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Wallström, Anna Lena. 2022. Fyra av tio ukrainska barn som flytt till Sverige går i skola här. *Svenska Dagbladet*. 24 maj.
- Wendt, Maria & Åse, Cecilia. (2017). Kön, våld och död i nya krig. I Freidenvall, Lenita & Jansson, Maria (red.) (2017). *Politik och kön: feministiska perspektiv på statsvetenskap*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur
- Winther, Marianne, Jørgensen & Philips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur

7.2 Webbkällor

- Abbas, H & Landelius, M. 2022. Vellinge och Staffanstorps vänder helt - förbereder sig för att ta emot flyktingar. *Sydsvenskan*. 5 mars <https://www.sydsvenskan.se/2022-03-05/vellinge-och-staffanstorp-svanger-helt--forbereder-sig-for-att-ta-emot-flyktingar> (Hämtad 2022-08-15)
- Beaumont, Peter. 2019. Thirty years on, the Tianmen Square image that shocked the world. *The Guardian*. 11 maj. <https://www.theguardian.com/world/2019/may/11/tank-man-photograph-tiananmen-square-30-years-jeff-widener> (Hämtad 2022-08-15)
- Europaparlamentet. 2022. *Debatt om kriget i Ukraina och EU:s svar på flyktingkrisen*. <https://www.europarl.europa.eu/news/sv/agenda/briefing/2022-03-07/0/debatt-om-kriget-i-ukraina-och-eu-s-svar-pa-flyktingkrisen> (Hämtad 2022-08-15)
- Höglund, Lena. 2020. *EU – Gränser och invandring*. <https://www.ui.se/landguiden/internationella-organisationer/europeiska-unionen/granser-och-migration/> (Hämtad 2022-08-15)
- Höjer, Henrik. 2018. Så påverkade bilden av Alan Kurdi oss. *Forskning & framsteg*. 29 oktober. <https://fof.se/artikel/sa-paverkade-bilden-av-alan-kurdi-oss/> (Hämtad 2022-08-15)

Migrationsverket. 2022. *Frågor och svar om massflyktsdirektivet – för kommuner, regioner och apotek.* <https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Information-till-kommuner-om-massflyktsdirektivet/Fragor-och-svar-om-massflyktsdirektivet.html> (Hämtad 2022-08-15)

Ratcliffe, Rebecca. 2022. 'Napalm girl' Phan Thi Kim Phuc receives final burn treatment after 50 years. *The Guardian*. 1 juli. <https://www.theguardian.com/world/2022/jul/01/napalm-girl-vietnam-war-phan-thi-kim-phuc-final-burn-treatment> (Hämtad 2022-08-15)

Rosén et al. 2022. SD krävde totalstopp för flyktingar - nu välkomnas ukrainare. *Dagens Nyheter*. 21 mars. <https://www.dn.se/sverige/sd-kravde-totalstopp-for-flyktingar-nu-valkomnas-ukrainare/> (Hämtad: 2022-08-15)

Sveriges Riksdag. 2015. Protokoll 2015/16:8. *Fredagen den 25 september*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/protokoll-2015168-fredagen-den-25-september_H3098/html (Hämtad 2022-08-15)

Svenska FN-förbundet. 2015. *Omvärldens passivitet skapar flyktingkrisen*. <https://fn.se/aktuellt/okategoriserade/syrien/> (Hämtad 2022-08-15)

UNHCR. 2022. *Kriget i Syrien*. <https://sverigeforunhcr.se/syrien> (Hämtad 2022-08-15)

UNHCR. 2022. *Ukraina i kris*. <https://sverigeforunhcr.se/ukraina> (Hämtad 2022-08-15)

Åkesson, Jimmie. 2022. Det är skillnad på flyktingar och "flyktingar". *Aftonbladet*. 31 mars. <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/k6jJAa/akesson-det-ar-skillnad-pa-flyktingar-och-flyktingar> (Hämtad 2022-08-15)